

PIJN BIJ DE KAT

Frits Lamberts, Dierenarts voor Katten

Pijn en pijnbestrijding bij de kat is jarenlang een onderbelicht probleem geweest. Vaak was alleen al het onderkennen van door pijn veroorzaakt gedrag niet eenvoudig. Daarnaast moest ook op het gebied van behandelingsmogelijkheden een achterstand op de hond ingelopen worden. De kat heeft een zeer specifieke stofwisseling, ook wat betreft het verwerken van medicijnen. Hierdoor zijn veel pijnstillers bij de kat onbruikbaar door bijwerkingen en giftigheid. Op dit moment heeft de diergeneeskunde gelukkig ook voor de kat een uitgebreid palet van medicaties tot zijn beschikking om de pijn te lijf te gaan.

Zeer ernstige obstipatie en megacolon: Het laatste deel van de darm wordt onomkeerbaar uitgerekt door de ingedroogde ontlasting en is uiteindelijk niet meer in staat om de uitlasting naar buiten te krijgen. Vaak ontsnapt nog wel wat dunne darminhoud langs dit obstakel, zodat de kat vaak aangeboden wordt met de klacht diarree (!) (Foto: F.J. Lamberts)

Wat is pijn?

In principe is pijn een waarneming van vitaal belang: Immers, het individu wordt gewaarschuwd voor een bedreiging van het lichaam en geeft het de mogelijkheid om de bron van het gevaar te ontwijken en erger leed te voorkomen. Een duidelijk voorbeeld is het ontwijken van een heet voorwerp.

Pijn ontstaat doordat ergens in het lichaam zenuwuitlopers geprikkeld worden. Deze prikkels worden door de zenuwbanen naar het ruggenmerg geleid en vandaaruit naar de hersenen. In de hersenen komt de pijnprikkel tot bewustzijn. Om pijn te voelen moeten de hersenen dus bewust zijn.

Naast dit bewustwordingsproces dat instaat voor de pijnwaarneming, roepen pijnprikkels ook nog onwillekeurige reacties van het lichaam op. Deze reacties

kunnen ook bij bewusteloosheid of narcose doorgaan: Het wegtrekken in een reflex van de hand of poot, een toename van het hartritme, vertraging van de darmbewegingen enzovoort.

Normaal gezien is een pijnwaarneming van korte duur die ophoudt zodra de bedreiging is verdwenen: Dat noemen we fysiologisch.

Pijn kan echter ook een onderdeel zijn van een ziekteproces of beschadiging: De pijn wordt langduriger en verliest op een gegeven moment z'n waarschuwendende functie.

Dan noemen we het pathologisch.

Voorheen werd pijn vooral ingedeeld in acuut en chronisch, maar de inzichten zijn toch wat veranderd.

Tegenwoordig wordt pijn als volgt in twee categorieën ingedeeld:

Adaptieve pijn: Een normale reactie op weefselbeschadiging door trauma, operatie, infecties maar ook door chronische ziekteprocessen zoals arthrose. Bij een weefselbeschadiging komt een kettingreactie op gang van chemische reacties via de zgn. ontstekingsmediatoren. Hierdoor ontstaan verschijnselen die we allemaal herkennen van een ontsteking: Zwelling, roodheid en overgevoeligheid voor aanraking. Dit laatste is een cruciaal aspect in de pijnwaarneming! Onder invloed van de mediators ontstaan er zichtbare veranderingen in de ruggenmergstructuur, die maken dat de binnenkomende pijnprikkels uitvergroten naar de hersenen gestuurd worden. Dit heet "winding up".

Als pijn (of de oorzaak ervan) niet adequaat behandeld wordt, worden de veranderingen in het zenuwstelsel min of meer blijvend en gaat de pijnwaarneming een eigen leven leiden: De adaptieve pijn verandert in **niet-adaptieve pijn**.

Fantoompijn is daar een voorbeeld van. Niet-adaptieve pijn is veel moeilijker te behandelen omdat je grote veranderingen in structuur en werking van het zenuwstelsel moet proberen terug te draaien of tenminste te verminderen.

Deze wat academische inleiding heeft tot doel om het grote belang aan te tonen van het herkennen van pijngedrag, het onderkennen van onderschatte oorzaken van pijn en een juiste behandeling van pijn om te voorkomen dat het niet-adaptieve pijn wordt!

Plaveiselcelcarcinoom aan een oor, een tumor van vooral de witte huddelen o.i.v. UV-straling. De pijn blijkt uit het totaal weigeren van de kraag voor de operatie en na de ooramputatie volledige acceptatie. (Foto: v.d. Akkerveken)

Pijngedrag

In wezen is pijngedrag stressgedrag. Bij alle biochemische reacties die tot de ontsteking en de pijnwaarneming leiden komen nl. deels dezelfde stoffen vrij die ook bij stress vrijkomen: De stresshormonen cortisol, catecholamines (adrenaline). Hierdoor wordt een pijnreactie dus vaak verkeerd geïnterpreteerd en als stressreactie opgevat. Zeker op de behandeltafel bij de dierenarts kan het verschil moeilijk te maken zijn. Een goede waarneming van het gedrag door de eigenaar in de thuisomgeving is voor de dierenarts een zeer belangrijk hulpmiddel. Als eigenaar moet je vooral attent zijn op **veranderingen** in het normale gedragspatroon van de kat.

Wat laat een kat zoal zien bij pijn?: Toegenomen onrust (bv. steeds maar weer naar de kattenbak gaan), agressie bij benadering of aanraking. Soms echter ook het tegenovergestelde: Het dier wordt meer teruggetrokken, wordt minder sociaal of gaat zich verstoppen, krijgt verminderde eetlust. Klagen of blazen bij aanraking, optillen, ontlasten of urineren (of pogingen daartoe).

Veel moeilijker is het ontdekken van pijn die langzaam ontstaat of chronische pijn. Dit pijngedrag sluipt als het ware in in het gebruikelijke gedragspatroon en dus ook de waarneming van de eigenaar past zich aan dit gedrag aan.

Daarnaast is de kat met haar 9 levens (!) ook een echte overlever: Ze gaat heel pragmatisch met haar pijn om en past haar gedrag aan om de pijn te verlichten. Een goed voorbeeld hiervan is arthrose: De kat die eerst met een soepele beweging op het aanrecht sprong om te komen eten kiest nu een omweg langs bv een paar stoelen om zo haar doel te bereiken. Ze kan urenlang stil rechtop zitten, alsof ze de omgeving zit te observeren. Ze begint haar vacht slecht te onderhouden, ze slaapt veel, wordt onzindelijk: "Onze poes wordt oud".

Vaak kan alleen een nauwkeurig onderzoek door een dierenarts letterlijk de vinger op de zere plek leggen. Wacht daar dan ook niet te lang mee.

Heupdysplasie (HD) komt ook bij katten voor. Veel bij Maine Coon, maar ook bij de Pers. Bij de kat zijn de heupkommen van het bekken te ondiep. Vaak in combinatie met pattellaluxatie. Leidt uiteindelijk tot arthrose en/of het uit de kom schieten van het heupgewricht. Sommige katten kunnen echt haast niet meer uit de voeten. (Foto: F.J. Lamberts)

Onderschatte oorzaken van pijn

Bij operatieve ingrepen of trauma is het vanzelfsprekend dat er pijn mee gemoeid is. Helaas is er ook een hele lijst aandoeningen waar het pijnaspect aan de aandacht dreigt te ontsnappen. Voor de overzichtelijkheid even in een tabel:

Tabel 1: Onderschatte oorzaken van pijn

Hart- en longziekten	Vocht op de longen, borstvliesontsteking, hersenbloedingen, aorta embolie (FATE).
Kanker	Alle vormen van kanker kunnen pijn als bijverschijnsel hebben.
Huidziekten	Oorontsteking, vechtabcessen, kin acne, chronische wonden.
Mondholte	Tumoren, FORL (aandoening waarbij het afweersysteem het eigen gebit aanvalt en afbreekt: Onwaarschijnlijk pijnlijk en toch zelden opvallend!!!!).
Spijsverteringsstelsel	Verstopping, anaalklierontsteking.
Bewegingsapparaat	Spondylose (vergroeiingen tussen de wervels) ⇔ Arthrose (gewrichtsslijtage).
Oogaandoeningen	Hoornvliesandoeningen, etc.
Urinewegen	Blaasontsteking, urinebuisverstopping, acuut nierfalen.
Medische ingrepen	De "houdgrepen", alles met naalden
Zenuwstelsel	Achterhandzwakte bij suikerziekte

Spondylose wordt op röntgenfoto bij katten van 12 jaar en ouder bij zo'n 80% van de dieren gezien. Toch lijkt de aandoening zelden pijn te veroorzaken; wel stijfheid.

Arthrose is een ander verhaal. Dit gaat duidelijk gepaard met pijn, al zie je relatief weinig kreupelheden, maar uit het zich vooral door stijfheid. Meestal zijn beiderzijds heupen, knieën en/of ellebogen aangetast.

Heupdysplasie zien we vooral bij Maine Coon (sommige lijnen 55% aangetast!!!), Pers en Siamees.

De aanpak van pijn

I.v.m. het fenomeen "winding up" is het belangrijk pijn in een vroeg stadium te behandelen en bij operatieve ingrepen ook al aan preventieve pijnbestrijding te doen. Tegenwoordig wordt steeds meer op verschillende niveau's in het

ontstaansproces van pijn ingegerepen. Ook is pijnbestrijding steeds meer een vast onderdeel bij de behandeling van allerlei ziektes.

De **NSAID's** (Non Steroidal Anti Inflammatory Drugs)

Dit is de afdeling "aspirientjes". Ze remmen de ontstekingsreacties, zijn koortsremmend en pijnstillend. Ze hebben ook allemaal een onaangename kant: Het risico op nier- en leverbeschadiging! Bovendien kan de juist de kat ze over het algemeen moeilijk afbreken in de lever, waardoor ze snel giftig zijn.

Paracetamol is wel de gevaarlijkste: Onthoud gewoon dat dit **dodelijk giftig** is voor katten; nooit ofte nimmer gebruiken dus!

Hetzelfde geldt voor Ibuprofen, Indomethacine en Naproxen.

Relatief veilig zijn Meloxicam, Carprofen en Ketoprofen.

Samenvattend: Ga niet zelf aan het dokteren met deze pijnstillers!

De **Opiaten** ofwel de **Morfine-achtigen**

Steeds meer stofjes uit deze groep blijken het goed te doen bij de kat. Soms worden ze zelfs als een soort nicotinepleister op de huid geplakt. Soms worden katten er lichtjes stoned van of krijgen ze verstopping: Meestal wordt er dan overgedoseerd. Helaas is de werkingsduur vaak kort.

Het voorschrijven en het gebruik ervan is aan strenge regels gebonden: De Opiumwet.

Juist ook voor palliatieve pijnbestrijding uiterst geschikt.

Voorbeelden zijn Fentanyl en Buprenorphine.

De **Corticosteroiden**

Hoewel vaak verguisd door z'n bijwerkingen (risico suikerziekte, bijnierschorsbeschadiging, vertraagde wondheling) is dit een nuttige groep medicijnen. De bijwerkingen zijn door een juist gebruik tot een minimum te beperken: Ga op zoek naar de laagst effectieve dosis, gebruik kortwerkende varianten (prednisolon) en sla dagen over tussen 2 giften.

Goed bruikbaar als alternatief voor NSAID's bij arthrose, echter nooit samen geven.

Overige mogelijkheden

Fysiotherapie, acupunctuur, homeopathie en reiki worden steeds vaker gebruikt en vaak met veelbelovende resultaten. Er is nog weinig "harde" wetenschappelijke informatie voorhanden, maar als aanvullende therapie zeker bruikbaar.

De medicijnen voor niet-adaptieve pijn vallen buiten het bestek van dit artikel.

FORL: Feline Odontoclastic Resorptive Lesions. Het stille lijden van de kat!
Onder een laagje onschuldig ogend tandsteen speelt zich een uiterst pijnlijk ziekteproces af: Tandbeenoplossende cellen (odontoclasten) vreten zich een weg naar binnen toe in het tandbeen, waardoor o.a. de zenuwen bloot komen te liggen.
De oorzaak is nog niet duidelijk, maar waarschijnlijk spelen te hoge vitamine D gehaltes in de voeding een rol. (Foto: F.J. Lamberts)

Bijzondere pijnsyndromen

FOPS (Feline Orofacial Pain Syndrome): Wordt vooral beschreven bij de Burmees, Burmilla en Tonkinees. Het uit zich als pijn in het gezicht en de tong, die vaak aanvalsgewijs optreedt. Meestal ontstaat de aanval door bewegingen met de bek, zoals het likken van de vacht. Tijdens een aanval weet de kat niet waar ze het zoeken moet. De oorzaak is waarschijnlijk meervoudig: Aandoeningen van de mondholte, tandwisselig of zelfs juist het behandelen van mondholte-aandoeningen. Daarnaast lijkt omgevingsstress een rol te spelen. De behandeling is ook meervoudig: Corticosteroiden, medicijnen tegen epilepsie, uitschakelen van stressfactoren.

FHS (Feline hyperaesthesia Syndrome): Vooral bij Abessijnen en Oosterse rassen tussen 1 en 4 jaar oud. Het is waarschijnlijk een niet-adaptieve pijn, a.h.w. door de hersenen zelf verzonnen, maar het wordt ook als gedragsprobleem gezien. Het is te vergelijken met jeuk aan de neus als je zenuwachtig bent, maar dan erger. Vaak wordt de aanval voorafgegaan door verandering in gedrag, bv agressie en lijkt vooral de staart opeens overgevoelig. Rollen met de vacht kan ook. Gedragstherapie is van groot belang, met name het afleiden van de kat in de voorfase en het elimineren van stressfactoren. Soms worden bepaalde antidepressiva met succes ingezet.

Zoals u hebt kunnen lezen (ik hoop tenminste dat u het einde gehaald hebt) is pijn een zeer complex gebeuren en daardoor lang niet altijd makkelijk te behandelen. Bij katten op leeftijd worden we steeds vaker geconfronteerd met pijnlijke ziekteprocessen zoals arthrose. Pijnbestrijding kan dan het welzijn van de kat enorm verbeteren. Tegelijkertijd is de oudere kat gevoeliger voor de bijwerkingen van diverse medicijnen: Hier ligt dan ook de uitdaging voor de dierenarts. Hopelijk heb ik u duidelijk kunnen maken dat we pijn niet mogen bagatelliseren en dat we alert moeten blijven op de subtiele gedragsveranderingen die bij pijn kunnen horen!

Frits Lamberts, Dierenarts voor Katten (www.dapbladelhapert.nl)

DIERENARTSENPRAKTIJK BLADEL-HAPERT

Onze praktijk is onderdeel van een netwerk van kattendierenartsen door heel Europa voor een maximale bundeling van kennis voor uw kat.

Uw kattenpraktijk in de Kempen

